

Lenka Procházková: *Jan Palach byl dost jemný*

Dne 21. srpna 2008 vyšel v nakladatelství Prostor nový román Lenky Procházkové *Slunce v úplňku*. Pod poetickým titulem se skrývá „novodobý hrdinský epos“ – tak knihu označuje sama autorka. Vyprávění začíná dnem vpádu okupačních vojsk do Československa a líčí události roku 1968 z pohledu obyčejných lidí. Takovým obyčejným člověkem byl i Jan Palach. Jak a kde neklidnou dobu prožívala sama spisovatelka a co by dnes na její knihu řekl sám Palach? I o tom si s Lenkou Procházkovou povídala její dcera Cecílie Jílková.

člověk

Tematikou roku 1968 a okupací se zabývá mnoho knih, z hlediska odborného i prozaického. Román o Janu Palachovi tu ale dosud neexistoval. Čím to je?

Je to moc velké téma. Navíc výlučně domácí. Napsat takovou knihu poctivě znamená říct hodně nepříjemných pravd. A nepříjemné pravdy lidé moc nevyhledávají. Takže by taková kniha nemusela být dobře prodána.

Chceš říct, že pravda se neprodává? To nezní moc optimisticky.

Pravda je to, co zbývá, když vše ostatní bylo prožito. Což je přibližná citace Ludvíka Vaculíka z jeho slavné výzvy Dva tisíce slov – ten text hraje v mé knize velkou úlohu. Pravda o Palachovi tady pořád zbývá. A pokud žije jeho generace, je naděje, že ta pravda nezmizí.

Patříš k Palachově generaci. Pomáhá-li ti to při psaní románu?

Jsem jen o tři roky mladší, v té době jsem byla na gymnáziu. Zažila jsem at-

Slunce v úplňku

Příběh Jana Palacha

PROSTOR

Román Slunce v úplňku vyšel v srpnu

jakmile obnovili leteckou linku do Prahy někdy koncem září, letěly jsme zpět. Prostě jsme chtěly být tady.

V tom samém roce byl Jan Palach shodou okolností také ve Francii. Proč jsi pro popis tohoto období zvolila formu jeho fiktivního deníku?

Přišlo mi to jako nejlepší způsob, jak tuhle část pojmout. Navíc jsem přesvěd-

čena, že Jan Palach byl člověk, který měl čas přemýšlet, debatoval s francouzskými studenty, kteří za sebou měli neúspěšnou květinovou revoltu, a navštívil i Paříž. V těch fiktivních deníkových záznamech jsem chtěla ukázat, jak je nešťastný, jak pořád sleduje zprávy o situaci doma. Přes to všechno je to ale vlastně nejsvětější pasáž románu, je tam Janovo mládí, ale i zoufalství z ponížení jeho země. Francouzský deník se mi psal dobře.

A kdy se Jan vrátil z Paříže?

V říjnu. Jel stopem přes Německo. Jeho návratem domů začíná třetí část knihy, psaná zase „vypravěčsky“. Zachycuje konec října a první polovinu listopadu. Jan začíná studovat na filozofické fakultě, bydlí na provizorní koleji na Spořilově, kde je jich na címce šest. Atmosféra bývalé ubytovny pro dělníky jako by symbolizovala celou tu pochmurnou dobu... I když já tam mám i dost vtipných situací, které určitě vznikaly i ve skutečnosti – když si člověk představí soužití šesti mladých kluků na jedné címce, kde si to-

Jsem přesvědčená, že Jan Palach si někdy deník skutečně psal

mosféru Pražského jara, účastnila se studentských mítinků, četla ty převratné články... Nešlo jen o politické změny, připadalo mi, že celý způsob života se změnil. I lidé se změnili, protože zmizel strach a přišla naděje a radost. A ten zážitek je nepřenositelný. Musí se prožít, aby se o něm mohlo dobře napsat.

21. srpna 1968 jsi ale v Praze nebyla...

Tou dobou jsem byla v Bretani na mezinárodním táboře s mladší sestrou Ivou. O invazi nám řekli až za dva dny, nejdříve čekali na potvrzení, že táta není zatčený. Ale ani pak nás Francouzi nepustili domů, přechodně jsme bydlely u jedné české rodiny v Paříži. Rodiče plánovali, že ve Francii zůstaneme, že budeme studovat na nějakém lyceu. Ale

čena o tom, že si někdy v životě nějaký deník určitě psal, i když ho potom třeba roztrhal. Mladý kluk, který je inteligentní, trochu samotář a povahou filozof. Když se dozví o vpádu invazních vojsk, přijede 21. srpna stopem z rodných Všetát do Prahy, lepší plakáty, diskutuje s okupanty, účastní se generální stávkou... Ale pak, když vzepětí občanského odporu skončí a přijde ten zlom, odjede na brigádu do Francie sklízet víno. To se skutečně stalo, i když o jeho pobytu ve Francii jsou jen okrajové informace. Ale četla jsem dopis, který odtamtud poslal mamince, také pohlednici známému a pozdější novinovou vzpomínku vinaře, u kterého Jan jako brigádník pracoval. Víím, kde ve Francii byl a že tam byl asi šest týdnů. Jsem si jistá, že to byla pro něho důležitá

pili v kamnech uhlím, evokuje to trošku vojnu nebo nějaký tábor.

Děj pokračuje stávkou vysokoškolských. V té době jsi ale byla ještě na gymnáziu. Odkud jsi čerpala informace?

My jsme taky stávkovali, ale jen jeden den a bylo to takové učesané. Naštěstí znám pár lidí, co tehdy chodili na filozofii, na ekonomku a na novinářskou, takže vzpomínky na průběh stávkou mám zprostředkované od nich. I tady je v knize poměrně dost studentského humoru. Například se ví, že stávkující měli ve vestibulu fakulty vyvěšený citát Fidela Castra: „Sex nám nesmí bránit v revoluční činnosti!“ Dokázali to brát s recesí. Ten humor jsem se snažila přenést i do téhle části vyprávění. Pak už to tak veselé nebylo.

Tu *poslední vteřinu* jsem mohla vyjádřit jedině tichem

**Další část knihy zachycuje období Vá-
noc 1968 až po 19. leden 1969, kdy Jan
Palach došel ke svému rozhodnutí. Asi
nebylo lehké popsat tyto okamžiky...**

Citově to bylo hodně těžké. Ale profes-
ně už to znamenalo završení. Celá kni-
ha od začátku má to předznamenání,
protože příběh Jana Palacha je obecně
znám, i když byl mnoho let zkreslován.
Nicméně čtenář ví dopředu, co se stane.
Pro autora je obtížné psát tak, aby na ten
předpokládaný závěr čtenář v průběhu
děje chvílemi zapomínal, aby prožíval
děj den za dnem, tak jak je mu podáván.
Čtenář ví bohužel víc než Jan. To může
být ošemetné, ale může se taky podařit,
aby to bylo strhující. Skutečně antické
drama. Nebo hrdinský epos.

**Může moderní prozaik napsat hr-
dinský epos, aniž by přitom sklouzl
k patosu nebo sentimentalitě?**

Může. Nemusí sice dopředu vědět,
jak to udělá, ale musí věřit, že na ten způ-
sob přijde. Že mu to během psaní vyply-
ne, když bude postupovat pokorně krok

za krokem. V poslední části knihy bylo
nejtěžší a nejdůležitější popsat momenty
rozhodování, a pak dny potom. Popsat,
co dělá, co si u toho myslí a co se děje ko-
lem. Stručně. Bez autorského hodnoce-
ní. Prostě být s ním.

Šlo ti to?

To mi muselo jít. Ovšem byl jeden
moment, který se nedal napsat. Šlo o po-
slední chvíli, kdy na chodníku pod muze-
em sundal z bandasky víčko a čekal, až se
auta zastaví na červenou. Pak, když byla
křižovatka volná, přišla ta vteřina. V té
chvíli jsem ho musela opustit, tedy spíš
jsem udělala ticho. Jako v hudbě. Ta vte-
řina byla tak silná, že ji mohlo vyjádřit jen
ticho. A pak začali křičet lidé na chodní-
cích a vyhybkář se rozběhl a hodil na něj
těžký služební kožík. Pak už jsem byla
zase s ním. Protože jsem věděla, co si
myslí: Dokázal jsem to!

**Co myslíš, že by si dnes Jan Palach
pomyslel o tvé knize?**

Odpovědět samozřejmě neumím,

ale s velkou pokorou věřím, že by byl rád,
že jsem to napsala. Tedy, že to konečně
někdo napsal. Asi by ho překvapilo, že až
teď. Ale zřejmě by pochopil, že do roku
1990 bylo obtížné v podmínkách cenzury
a všeobecného vymývání mozků napsat
třicetistránkový román o zneuznaném
národním hrdinovi.

**Jak by Jan Palach zhodnotil nynější
dobu? Kdyby měl možnost strávit
jeden den v současnosti, co by si
po takovém jednodenním „náhledu“
zapsal do deníku?**

Vzhledem k tomu, že Jan skoro ni-
kdy nepoužíval sprostá slova, zápis by
mohl mít třeba tuhle formu: *Nejdůležitější
je, že téměř zmizely společné hodnoty. Ale to se
dá změnit během jedné generace. Podstatné je,
že už není tubá cenzura. Internet je geniální
 vynález!* On totiž myslel pozitivně. A byl
to dost jemný člověk. Někdy sice vykřik-
oval ve výuce a dokázal jasně říct svůj
odlišný názor a stát si za ním, ale nebyl
hrubý. Byl prostý jako mravnost a složitý
jako vesmír.

**Umiš si představit reakci Janových
pozůstalých na tvou knižní představu
o něm a jeho životě?**

Janova maminka zemřela před mno-
ha lety, ale jeho bratr Jiří žije, dokonce
ho trochu znám. Při psaní jsem na Jiřího
Palacha myslela často, v knize totiž vystu-
puje jako jediná postava. Snažila jsem
se skloubit pravdu románu s maximální
ohleduplností, nicméně dialogy jsou sa-
mozřejmě fiktivní. Ale věřím, že Jiří vy-
cítí, proč jsem knihu psala a proč právě
tímto způsobem, a pozná, že román, kte-
rý by bylo snad možné už nazvat histo-
rickým, má velmi současný záměr. V jed-
nom nekrologu, který vyšel po Janově
smrti, byla věta: „Nešťastný národ, který
potřebuje hrdiny!“ Dnes, po čtyřiceti le-
tech, si myslím, že mnohem nešťastnější
je národ, který ztrácí paměť. To je stejně
nebezpečné, jako když při jízdě po dál-
nici nemá řidič zpětné zrcátko. ■

Lenka Procházková nejstarší dcera spisovatele Jana Procházky, je
autorkou mnoha románů, povídkových sbírek, televizních a rozhlasových her, píše
také fejetony a filmové scénáře. Své první prózy publikovala pouze v samizdatu
a v zahraničí. Je signatářkou Charty 77. Od ledna do července 2008 pracovala
na románu *Slunce v úplňku*, který v srpnu vydalo nakladatelství Prostor.